

1

Мені було років десять-одинадцять – не можу сказати напевне, – коли перший хазяїн помер.

Ніхто за ним не горював; на полях ми похилили голови, глосили, оплакували самих себе й майбутній продаж маетки. Він помер у глибокій старості. Я бачив його лише здалеку: згорбленого, худого, спав собі на затіненому стільці на галявині з ковдрою на колінах. Зараз він здається мені схожим на якийсь екземпляр, закоркований у пляшці. Пережив божевільного короля, пережив саму работорівлю, бачив падіння Французької імперії, піднесення Британської, світанок індустріальної епохи – і, безперечно, його час минув. Пам'ятаю, як того останнього вечора я присів на голі п'яти на кам'янистій землі плантації Фейт* і притиснув долоню до литки Біг Кіт, відчув, як від цього її шкіра запашіла, її силу й міць, тимчасом тростина довкола нас набувала червоної барви від сонячного світла. Разом, мовчки, ми спостерігали, як наглядачі виносять на плечах труну з Грейт-гауса**. Вони зі скреготом запхали її на віз із соломою і, з гуркотом опустивши назад поперечину, поторохтіли геть.

* З англійської *Faith* – «віра». – Тут і далі, якщо не вказано інше, посторінкові примітки перекладачки.

** З англійської *Great House* – «Великий будинок». Зазвичай двоповерхова будівля, резиденція власника плантації, що відображала його заможність і статус.

Ось так усе й почалося: я і Біг Кіт, спостерігаємо, як мертві виходять на свободу.

Його племінник прибув одного ранку вісімнадцять тижнів потому на чолі вервечки запилужених екіпажів, які їхали прямо з гавані Бриджтауна. Те, що маєток не продали, було, як думалось нам тоді, благом. Екіпажі з рипінням поволі підіймалися м'яким насипом, затіненим пальмами. У кінці каравану на возі з пласким кузовом лежав дивний предмет, загорнутий у полотно, завбільшки як валун для шмагань на маленькому полі. Я не міг собі й уявити його призначення. Усе це врзалося в пам'ять, адже тоді я знову був із Біг Кіт на краю тростинного поля – тими днями майже від неї не відходив – і побачив, як Гай та Іммануїл скуто відчиняють двері екіпажа й розкладають сходинку. Біля Грейт-гауса я помітив гарненьку Емілі, дівчину мого віку, яку мигцем бачив кілька разів вечорами, коли вона зливала з каструль помії на високу траву перед посудомийнею. Вона спустилась на перші дві сходинки веранди й, розгладивши фартух, завмерла.

Перший чоловік, що вийшов, тримаючи в руках капелюх, мав чорне волосся й довге коняче підборіддя, над очима нависали важкі брови. Він підняв голову, коли спускався, й роззирнувся на маєток, чоловіків і жінок, що там зібрались. Потім я побачив, як він відійшов до дивного предмета й обійшов його, перевіряючи мотузки та полотно. Приклавши зігнуту долоню до очей, чоловік розвернувся, і на страшну мить я відчув його погляд на собі. Він жував щось м'яке, щелепа ворушилась. І не відводив очей.

Але мою увагу привернув саме другий чоловік, зловісний чоловік у білому. Це був наш новий хазяїн – ми зрозуміли одразу ж. Він був високий, нетерплячий, хворобливий, з широко

поставленими ногами, ніби ходячий штангенциркуль. З-під трикутного білого капелюха вибивалась копиця білявого волосся. Мені ввижались світлі вії, сира блідість його шкіри. Людина, яка колись комусь належала, дуже рано навчається пильнувати за очима хазяїна; те, що я побачив в очах цього чоловіка, вжахнуло. Він володів мною, як володів усіма, серед кого я жив, не тільки нашими життями, а й нашими смертями, і це приносило йому аж надто багато задоволення. Його звали Еразмом Вайлдом.

Я відчув, як Біг Кіт здригнулась. І все зрозумів. Його гладке біле обличчя блищало, білосніжні складки одягу аж світилися, неначе даппі*, привид. Я боявся, що він за власним бажанням може щезнути й знову з'явитись; боявся, що він харчується кров'ю, щоб підтримувати тепло; боявся, що він може невидимо ширяти поміж нами, тому виконував роботу мовчки. Я вже бачив багато смертей: я знав природу зла. Воно було біле, мов даппі, одного ранку воно зійшло з екіпажа у спеку наляканої плантації з порожнечою в очах.

Саме тоді, як здається мені тепер, Біг Кіт і вирішила, спокійно і з любов'ю, вбити себе й мене.

* Лихий, невпокоєний дух померлого в африканському фольклорі, поширеному на Карибських островах.

Усе дитинство в мене нікого не було – крім Біг Кіт, як кликали її на тростинних полях. Я любив її та водночас боявся.

Мав років зо п'ять, коли розлютив комендантку й вона відправила мене жити в жахливу хатину під мертвою пальмою, в хатину Кіт. У перший же вечір там поцупили мою вечерю й розбили дерев'яну миску; мене сильно вдарив по скроні незнайомий чоловік, так що я похитнувся й перестав чути. Двоє маленьких дівчат обплювали. Їхня старезна бабуся притисла мене, впиваючись пазурами в руки, і зрізала мої саморобні сандалі з ніг заради шкіри.

Саме тоді я вперше почув голос Біг Кіт.

– Не цого, – тихо сказала вона.

Ото й усе. Але потім якийсь страхітливий заряд темної енергії, величезний, невідворотний, мов навальна хвиля, наклав нас і підняв стару жінку за волосся, так ніби та була якимсь безкістковим обривком ганчірки, і відкинув убік. Я нажахано вирячився. Біг Кіт лише вороже глянула на мене бурштиновими очима, наче відчувала огиду, а потім повернулася до свого табурета в темному кутку.

Але вранці я побачив, що вона сидить навпочіпки біля мене в тьмяному світлі. Простягнула свою миску каші, провела пальцем по лініях моєї долоні.

– Ти будеш мати чудове велике життя, дитя, – пробурмотіла вона. – Життя багатьох років, – а потім плюнула в мою руку й згорнула її в кулак, так що слина потекла між пальців. – Ото во перша ріка, осьо тут, – мовила вона, засміявшись.

Я її обожнював. Вона вивищувалась над усіма, величезна, несамопита. Через розмір і через те, що була солтвотер*, відьмою в стародавній Дагомеї до того, як її викрали, її боялись. Вона сіяла прокляття в грядки під хатинами. Знаходили випатраних граків, що висіли у дверях. Три тижні вона щоранку й щовечора силою забирала поживу в дужого підмайстра коваля і їла її перед ним, зачерпуючи пальцями з його миски, доки вони з підмайстром не порозумілись. На жаристих полях виблискувала, мов промаслена, розривала вбогу землю, стиха наспівувала дивні пісні, її плоть брижилась. Ночами в хатинах бурмотіла увісні низькою, нерозбірливою мовою свого королівства і скрикувала. Ніхто ніколи про це не говорив, а наступного дня на полях вона була самою випаленою люттяю, мов затуплена сокира, нищила стільки ж, скільки й пожинала. Її справжнім ім'ям, сказала вона мені одного разу пошепки, було Наві. Вона мала була трьох синів. Вона мала була одного сина. Вона не мала була ніяких синів і навіть доньки. Її розповіді змінювались разом із місяцем. Пам'ятаю, як деколи, на світанку, вона обсіпала своє лезо жменю землі й бурмотіла якісь закляття, голос був хрипкий, ніби переповнений емоціями. Я любив той голос, його грубу музику. Вона втягувала повітря крізь зуби, примружувала очі й починала: «Коли я була в королівській варті в Дагомеї», або «Після я зічавила антилопу своїми руками, отакво», і я зупинявся, хай би

* З англійської *Saltwater* – «солоня вода». Так називали рабів, які, на проти-вагу тим, хто вже народився в рабстві, колись були вільними людьми, потім їх поневолили й вивезли з Африки через серединний перехід (*Middle Passage*) Атлантичного океану до плантацій Америки.

що робив, і стояв, слухаючи й дивуючись. Адже вона була дивом, свідком світу, якого я не міг і уявити, поза межами хатин і жорстоких полів Фейта.

Сам Фейт спохмурнів за нашого нового хазяїна. Другого тижня він звільнив старих наглядачів. На їхнє місце прибули грубі чоловіки з доків, татуйовані, червонолиці, скривлені від спеки. Це були солдати у відставці, або колишні работорговці, або просто острівні бідняки із зіжмаканими паперами в кишенях і запаленими очима демонів. Потім почалися каліцтва. Яка з нас користь, так сильно травмованих? Я бачив, як чоловіки шкандибають на поля, по їхніх ногах стікає кров; бачив жінок із просякнутими кров'ю пов'язками на вухах. Едварду відрізали язика за зухвалу відповідь; Елізабет змусили їсти з повного нічного горщика за те, що ретельно не вичистила вчорашній. Джеймс спробував утекти, і, щоб зробити з нього показовий приклад, хазяїн велів наглядачу спалити його живцем на наших очах. Опісля на жаринах багаття розігріли залізо, ми пройшли повз обвуглене жажіття, яким він став, одне за одним, і нас затаврували вдруге.

Убивство Джеймса було першим із нових убивств; за ним сталися інші. Хворих чоловіків роздирали батогами на шматки, або вішали над полями, або застрілювали. Я все ще був хлопчиком і плакав уночі. Але з кожною новою смертю Біг Кіт лише з понурим вдоволенням хмикала, її бурштинові очі були примружені й несамовиті.

Виходом була смерть. Гадаю, вона хотіла, щоб я це збагнув. Смерть її не лякала. Вона сповідувала стародавню віру, що походила з річкових височин Африки, і за тією вірою мертві перероджувались, цілком, повертались на свою батьківщину і знову ходили вільно. Саме ця думка прийшла до неї водночас із чоловіком у білому, ніби цівка отрути, вилита в колодязь.

Однієї ночі вона розповіла мені про свій намір. Сказала, що ми зробимо це швидко. Боляче не буде.

— Тебе це лякає? — прошепотіла вона, там, де ми лежали в хатині. — Увмирать?

— Ні, якщо це не лякає тебе, — хоробро промовив я. Відчув, як у темряві вона накрила мене рукою, мов захищаючи.

Вона хмикнула, протяглим, похмурим гуркотом у грудях.

— Як ти мертви, ти знов будишся у своїй батьківщині. Ти будишся вільним.

Я ледь знизав одним плечем у відповідь, вона це відчула і повернула пальцями моє підборіддя.

— Що сьо таке? — спитала вона. — Ти не віриш?

Я не хотів їй розповідати; боявся, що вона розсердиться. Але потім прошепотів:

— У мене нима батьківщини, Кіт. Моя батьківщина осьо тут. То я пробудюсь тут, знов, рабом? Тіки тебе тут не буде?

— Ти підеш зі мною в Дагомею, — твердо пробурмотіла вона. — Отакво це робе.

— Ти коли їх бачила? Мертвих, пробудених? Коли ти в Дагомеї?

— Я їх бачила, — прошепотіла вона. — Увсі ми їх бачили. Ми знали, шо таке вони були.

— І вони були щасливі?

— Вони були вільні.

Я відчув, як на мене навалюється втома за цілий день.

— Що це схоже, Кіт? Вільні?

Я відчув, як вона посунулась у пилюці, а потім притягнула мене до себе, гаряче дихаючи мені у вухо.

— О, дитя, це схоже ні на шо в цьому світі. Коли ти вільний, ти можеш робить будь-шо.